

EN GÅNG FÄRDIGT - ALDRIG FULLBORDAT

EKERED

FRÅN RIVNINGSOBJEKT TILL HÖGKLASSIG HERRGÅRD

Historik

När *Peter Lansenfelt* 1968-05-28 övertog Ekered lovade han sin vän, ägaren och säljaren, Sten-Gustaf Adlerstierna-Adelsköld (1906-1980), den siste boende och verksamme fideikommissarien på Öijareds säteri, att ”jag skall återupprätta Ekered och göra *det färdigt och annorlunda*”. När *Peter Lansenfelt* ser tillbaka på sitt livsverk och konstaterar stolt att han har uppfyllt sitt löfte tillägger han samtidigt att ”*men det blir aldrig fullbordat*”.

*”Skäms inte för att Du är människa, var stolt!
Inne i dig öppnar sig valv bakom valv oändligt.
Du blir aldrig färdig, och det är som det skall.”*

Tomas Tranströmer
Romanska bågar
För levande och döda (1989)

Bakgrund och förklaring är att Lerums kommun – i samarbete med Skånska Cement (Skanska) - tidigare hade låtit riva den ståtliga Hulans Herrgård. En annan herrgård i Lerum, *Dageborg* (f.d. Stommen) ägd av Daga Schmidt, Ingrid Bergmans svärmor, hade också av kommunen förvandlats till grus och aska och körts över av en väg, som kunde ha flyttats ett par hundra meter utan större svårigheter.

*Kapitalets byggnader, mördarbinas kupor, honung för de få.
Där tjänade han. Men i en mörk tunnel vecklade han ut sina vingar
och flög när ingen såg. Han måste leva om sitt liv.*

T. Tranströmer: Epigram

Ekereds ödestimma var slagen: Lerums kommun hade bestämt att bygga en väg rakt igenom byggnaden. Herrgården skulle förvandlas till stoft. Fastigheten skulle ersättas med

taxeringsvärdet – annars expropriation. En vägsträckning kan inte ändras, däremot går det bra att riva byggnader godtyckligt för att nå sitt mål som vid två tillfällen tidigare i Lerums kommun.

Peter motsatte sig förstörelsen och pläderade för flyttning. Kommunen gick med på detta och betalade en del av flyttkostnaderna. Alla andra kostnader fick Peter svara för. En ny grund byggdes – med takhöjden fyra meter i källaren – och Ekered rullades med hjälp av stockar och jättelika järnbalkar i sidled från Adelskölds backe till nuvarande plats närmare Sävelången.

Den nya grunden och källaren till Ekered har höjden fyra meter till tak och ytan 250 kvm. Där var det meningen att Peter Lansensfelt skulle ha förvaring och försäljning av antika möbler vilket framgent skedde.

Det visade sig att det jämna underlaget av den nya grunden skapade problem därför att det tidigare underlaget bestod av stora stenar och det underlaget var ojämnt. Man måste alltså med hjälp av domkrafter lyfta Ekered hundratals gånger för att justera och komma i rätt höjdläge. Ett talande exempel på hur mycket arbete, bekymmer och kostnader som ligger bakom nuvarande Ekereds färdigställande.

Andra problem var att det behövde byggas trappor, få till stånd en fungerande dränering samt att mura en ny murstock av de två befintliga. En gårdsplan med nya tillfartsvägar och elevationer måste skapas.

Renoveringen och återuppbyggnaden av den röda och ofullständiga byggnaden påbörjades. Peter Lansensfelt var fast besluten att med all kraft, förmåga och möjlighet uppfylla löftet till vännen och godsägaren om att göra något enastående av detta gamla hus och att det i sinom tid skulle motsvara förväntningarna och få den lyskraft det var värd.

I samband med rivningen av *landeriet* Jakobsdal, där ryska konsulatet byggdes i Göteborg, tog Peter hand om de vackra, järnsmidda grindarna och placerade dem vid nordvästra entrén mot gatan. Grindarna var dekorerade med förgyllda, bladguldsförgyllda spjutspetsar och ornament. Så småningom sattes en svart plåt på grindarna för att slippa insynen och inte behöva bli uttittad av alla de som stannade till av ren nyfikenhet för att se vad som växte fram.

Under 1960- och 70-talen arbetade Peter oförtrutet med återupprustningen, en syssla som till stor del utfördes om nätterna och ibland med hjälp av hantlangare och utbildade hantverkare. Vid fyratiden på morgonen avslutades ”arbetsdagen”. Därefter några timmars sömn i lägenheten i Göteborg för att fram på förmiddagen, vid 11.00-tiden, gå till antikaffären och vara sysselsatt där tills den stängdes. Fru Elvy hade öppnat tidigare och skötte alltså butiken ensam tills maken anlände. Efter stängningsdags middag och en stunds avkoppling. Vid tio-elvatiden var det dags för Ekered. Så såg rutinerna ut under ett femtontal år. Det mesta arbetet utförde Peter själv – det var bara han som visste hur det så småningom skulle se ut!

Man försökte också roa sig. I samarbete med Anglo Swedish Societys ungdomar anordnades lördagsdanser, s. k. thédanser. De åt, dansade och umgicks i största allmänhet – vid maskeradtillfällen uppklädda i de kostymer i 1700-talsstil som fanns på Ekered.

Musiksalongen eller matsalen och hallen

Det hände mycket med det röda huset under de femton renoveringsåren. Arbetet utfördes av Peter själv samt i samråd och samarbete med experter och arbetare av olika slag, särskilt då med ingenjör Bengt Lindström.

Gamla bilder visar hur altanen såg ut. Denna trappa som *stiftsjungfrun* Elsa Adelsköld (1851-1944) använde för att gå ut i parken revs för att bygga till och skapa det rum som idag är den storslagna, imponanta Musiksalongen, som också används som matsal, till föredrag, uppträdande och konserter.

Altanväggen revs och stockarna placerades i kökstaket på andra våningen.

Birgit Nilsson hade lovat att inviga huset när det var färdigt. Det var en önskan av konstnären och kompositören Frits Gustav Grafström. Han hade introducerat Peter för Birgit Nilsson, dåtidens största dramatiska sopran.

När Birgit Nilsson hade tappat rösten blev istället Lars Roos, hennes pianist, en årligen återkommande gäst från USA.

Taket höjdes till 3,50 m för att få en större volym och bättre resonans. Med hjälp av domkrafter höjdes taket sakta en meter och stabiliserades i sitt nya läge med hjälp av smidda, kraftfulla järn. För att skapa bättre balans, symmetri och ljusförhållanden mot parken måste fönster sättas in. Detta gällde alltså vad som kallas sydsidan, egentligen åt syd-sydöst.

Efter takhöjningen, utbyggnaden och fasadförändringen återstod ett tomt skal.

Väggarna hade ”kalvat”. Isoleringen bestod av ett lager tjockt brunpapper och därpå tio lager tapeter.

Den inre upprustningen återstod. Väggarna måste rätas, isoleras, förses med gipsskivor och bakomliggande ledningar för el och sanitet.

Efter rätning och isolering blev underlaget jämnt och lättarbetat tack vare gipsskivorna, vilket också var förutsättningen för den kommande dekorerings av trä- och listarbeten. Med hjälp av vattenpass och *salning* skapades förutsättning för nya golv.

Detta gällde inte bara Musiksalongen utan alla fjorton (14!) rummen, några numera sammanslagna. Golvytan är 260 kvm på entréplanet – ”la belle étage” – och 230 på andra våning samt rymmer tre kök; ett i vardera första och andra våningen samt källaren.

Parkettgolv lades in i hela ”la belle etagé” samt delar av andra våningen. Parkett från sju olika träslag har samlats in från slott och herresäten i nästan hela Europa men särskilt Sverige och Danmark. Parkett med randdekor från rivningen – skövlingen – av Grand Hotel Haglund, Södra Hamngatan, Göteborg, finns nu i Musiksalongen jämte balustraden på altanen som vetter åt parken.

Arbetet med att göra en fullständig *gesims* bestod i att först tillverka sex olika lister. Först ett brädverk, fastsatt i hörnet, sedan rullister, redan förgyllda, tagna från rivningshus samt *akantusbladsvoluter* från Jakobsdals *landeri* och satta på rätt avstånd från varandra för att ge den typ av *klotssims/klossims*, som förekom där. Mellan varje *akantusvolut* sitter en *abakusblomma* eller *abakusros* som mittendekor. Ovanför och högst upp en *akantusbladslin*, komponerad av Peter, och tillverkad av gipsdekorer av varierande storlek. Sedan gjordes en lermodell och därefter tillverkades en gipsmodell som göts i gummiformar av herr Reder, en tysk *stuckatör*, vid tillfället nittio år. Några formar fanns inte att tillgå utan Peter måste själv skapa sådana därför att de hade utgått, var bortkastade och därför ej tillgängliga.

Under denna *akantusbladsvolut* löper en *klossims* (även *klotsims*) som Peter arrangerat och modellerat fram i en åttio cm lång modell i lera, av vilken det tas ett negativ och sedan har stuckatören reproducerat den i gummiorm. *Klotssimsen*, liksom alla *simser* och dekorer, skall också armeras med lin. Det är alltså mycket arbete som måste till innan en perfekt, vacker stucklist, tillverkad av äkta *stuck*, är färdig.

Stucklisterna skall sedan målas, betrykas med shellack och anläggningsolja (le Franc), därefter förgyllas och sedan förses med bladguld. Blanka ytor poleras med agat, en halvädalsten på träskaft. En förgyllerska, fru Klein, bosatt i Floda, arbetade ett helt år med bara förgyllning! De äkta, förgyllda stucklisterna sattes sedan upp i de rum där förgyllning förekommer.

Skafferiet och den långa serveringsgången revs och togs till vara för att skapa rymd, volym och storlek åt Musiksalongen. Där finns en scen med ett lite lägre tak som hålls upp av två pelare med *doriska kapitäl*, som kommer från generalkonsul Ekmans våning på Avenyn i Göteborg, som är riven och borttagen. På Ekered får pelarna nu en ny betydelse: de bär upp Musiksalongens scenparti med *arkitrav*.

Väggens dekor i linje med dessa pelare har pryts av tvenne *karyatider*, kvinnofigurer, i vitt och guld, som bär upp en kraftig *abakusvolut*, hämtad från ett rivningshus i Nordstan, Göteborg.

Andra detaljer i rummet är *boaserifälten*, som är spegelbelagda och som gör hela matsalen till en spegelsal, kantade, inramade eller uppburna av listverk, som fanns i den numera rivna herrgården Hulan. Från Hulan räddades också två pelare med *kapitäl* som dekorerade den vackra, spatiösa hallen med den dekorativa trappan i Hulan. Pelarna placerades nu mitt i hallen på Ekered under längsgående *arkitraven*. Dessutom togs två träskurna *kolonner* med träskurna *korintiska kapitäl* om hand. De dekorerar idag det stora valvet och ingången mellan den Blå och Gula salongen på Ekered.

Någon förlängning på de alltför korta pelarna fanns naturligtvis inte utan en fortsättning måste ritas och färdigställas av träsvarvare. En *baluster* anbringades på de alltför korta pelarna för att få rätt proportion.

De vackra, grandiosa *kapitäl*en på pelarna i hallen på Hulan fick slås sönder för att få ut dem. Dessa var placerade under *arkitraven* som löpte längs hela hallen. De *korintiska kapitäl*en slogs sönder i ungefär hundra bitar var för att få ned pelarna och flytta dem till Ekered. Bitarna fick sedan passas in, limmas fast och *patineras* så att *kapitäl*en såg ut som om det aldrig hade hänt något med dem.

Musiksalongen gjordes i klassisk, rätlinjig, Ludvig XVI-stil, så att allt skulle få de rätta proportionerna. Symmetriska förhållanden är utomordentligt viktiga i klassiska inredningar. Därför måste *döbattang* – pardörrarna - flyttas tjugo centimeter så att de blir centralt belägna i den nya musiksalongen. Dörrarna var för övrigt av fransk fason. Väggarna måste flyttas, stockarna sågas av och flyttas 20 cm. En detalj som tog tid och betydde mycket arbete för den stackars arkitekten.

Det går inte att gå in på allt arbete som fordrades för att alla dekorfält och mångfalden av lister kunde accepteras: det fordrades rengöring, slipning, avkalkning och målning.

Därefter skulle *polyment och anläggningsolja (le Franc)* påläggas och slutligen skulle detaljerna förgyllas med äkta 24 karats bladguld.

För att få det gamla huset någorlunda plant – i vatten – krävdes många lyftningar, justeringar och förändringar.

Golven måste ovillkorligen vara raka. Det gjorde man genom att först lägga ut plast, därefter sand, sedan plast igen och slutligen masonite. När sanden var utlagd var golvet helt rakt. Tack vare plasten kunde inte sanden tränga igenom när golvet utsattes för belastning, t ex vid dans eller gång. Peters nya teknik vid inläggning av de nya golven var att lägga plattorna, som i regel var 70 x 70 cm, samt de små, fyrkantiga bitarna jämte *frisen*, i sandspackel. Parketten blev då rak, bastant, knarrfri samt väl sammanfogad. Slutligen slipades och lackades den och gjordes i ordning så att den såg ut som originalparketten.

Det sparades inte på arbete när det gällde att få golven vackra och dekorativa med lister, olika *friser* och träslag, t ex *panga-panga*, som finns i Musiksalen. Golven bestod av sju olika träslag. Där finns också fyrkantiga, små delar eller bitar inlagda mellan plattorna för att ge en vacker dekor.

I Musiksalongen lades också en kompassros i mitten av golvet, gjord av rådgivaren till intendenten vid Zornmuséet i Mora och före detta slöjdläraren vid Kålltorps slöjdskola Rune Oscarsson. Kompassrosen är idag centraldekor i Musiksalongen. Där finns också två vackra *takrosetter*, som håller de två eleganta takkronorna med de två stora kloten, stora som handbollar och gjorda i böhmisk kristall. ”Handbollarna” är köpta senare med tanken att ge den perfekta dekoren till de två takkronorna och ge dem dess *barocka* tyngd med stora bladprismor samt stjärnglas.

Takrosetterna består av två *plafonder* med fyra ungdomsindivider, ”putties” eller *genius*, som symboliserar Vår, Sommar, Höst och Vinter. De härstammar från Avenyn 10, Göteborg.

I taket till Musiksalongen ser man åtta crescendoluckor, som gömmer väderlådor med pipor, bälgar och luftgångar. Det gällde/gäller att ha kontroll på väderutsläppen... Orgeln med sina tusentals delar släpades med mycken möda av 6-8 man uppför den smala och bräckliga vindstrappan.

Orgeln består av tre våningar:

Spelbordet

Tremanligt, byggt av Hammarberg, Göteborg, kommer från Västerledskyrkan, vid Drottningholm, Stockholm, och som är av elektroplumatisk natur. Detta skedde när man bytte till mekanisk orgel och då Peter fick köpa spelbordet.

Väderlådorna

Sex stycken från olika kyrkor: Tabor kyrkan i Redbergslid, Emanuels missionskyrka vid Skanstorget och Landskyrkan i Alingsås. Från dessa kyrkor erhöles 2000 pipor sammanlagt, både från 1700-, 1800- och 1900-hundratalet, sammansatta och hopkomponerade av Gösta Olofsson, kallad ”Den hungrige” och Berndt Täck.

Vinden

På vinden finns väderlådor, bälgar och den maskindrivna fläkten.

Orgeln innehåller specialverk, t. ex. fjärrverk och speciella bastoner (*reeds*). Den innehåller idag fjorton fungerande stämmor men kan få upp till trettio. Ljudet kommer alltså ned från cresendoluckor liggande i taket. Luckorna döljs av spänd duk, samma typ av duk som gömmer den ljudanläggning som är inlagd i väggen på en annan sida och som består av Gordon Watts berömda högtalare, som är en fin och vacker anläggning med Luxman förstärkare.

I många år hängde en vacker gobeläng i ena hörnet där det tidigare stått en kakelugn. I den nya, 16,5 m långa murstocken, hade det gjorts plats för en kakelugn samt hål för rök och ventiler. Den nya kakelugnen från 1770, köpt i antikaffären Varia, Göteborg, av ingenjör Johannesson, murades upp under 1990-talet.

Köket

Dörren till köket är liksom dörren från köket mot hallen två 1700-talsdörrar från Råda säteri vid Rådasjön, Mölndal, och som troligen är gjorda samtidigt som dörrarna på Gunnebo. Den tidens dörrmakare åkte från ställe till ställe men tog gärna uppdrag som låg nära varandra. Dörrarna har originalgångjärn.

Det tidigare skafferiet gav nu plats för ett vitrinskåp med valv och två pelare med förgyllda *korintiska kapitäl* och virad girlang runt själva *pilastern*. Fyra av dessa pryder två vitrinskåp i denna sal, som är ett romerskt valv i utseendet, två ramar in köksdörren, som också har ett romerskt valv. Dörröverstycket, supraporten, är grekiskt och ombyggt och skulpterat av Peter för att passa in i denna halvmånrunnda portal.

Vitrinskåpet är klätt i glas och har många intressanta detaljer. Lite längre bort öppnas en dörr, som gnisslar och knakar på gammalt sätt, och bakom den finner man en två meter hög och en meter bred speldosa med 70 cm stora skivor. Den spelar de vackraste melodier en speldosa med *reeds* och xylofoner kan frambringa.

Supraporten, dörröverstycket, över de tvenne dörrar som leder till Gröna salongen har i kartuscherna på dörren musikaliska instrument sammanbundna på ett så vackert sätt som bara Ludvig XVI:s kan te sig. Denna relief köptes i England och ändrades så att den passade in. I mellandörrarna på döbattängdörrarna finns i samtliga tre dörrar *grotesker*, träsniderier från Öst-Tyskland.

Överstycket är köpt i Paris och består av en vacker herdescen med förgyllda herdinnor inramat och fäst på plats av Peter. Fälten består av inramade speglar med hörn.

Dörrar, trappor och dekorationer

Entrédörrarna har bytts ut och ersatts av dörrar som satt i den berömda, ålderstigna flygelbyggnaden, ritad av Erik Dahlbergh (1625-1703), som fanns kvar från 1600-talet. På det berömda slottet – Sjöholm - ett mästerverk, som brann ned på 1700-talet och ersattes av ett träslott i nyrenässansstil på 1800-talet. Detta revs tyvärr av grevinnan Cecilia Lewenhaupt. Hon ansåg det vara för stort och svårt att värma upp. Hon lät uppföra en modern, vacker herrgårdsbyggnad på 1970-talet vid sidan om ursprungsslottet, som dock ej gick att jämföra

det gamla slottet. Sjöholm är väl dokumenterat i *'Suecia antiqua et hodierna'*, 'Det forna och nuvarande Sverige', Erik Dahlbergs mästerverk. I Göteborg är Skansen Lejonet ett välbevarat exempel på Erik Dahlbergs fästningskonst.

Den kvarstående 1600-talflygeln revs. Från en av dem lyckades Peter komma i besittning av den gamla *portaldörren*, ritad av Erik Dahlbergh på 1650-talet.

I denna byggnad fanns också en annan ingång. Därifrån hämtades en *portal* från omkring 1750 av ek i *rokoko* med *rocallier*, gurlanger och träskurna *kartuscher*. *Portaldörren* renoverades omsorgsfullt, detaljerna förgylldes och själva dörren målades svart. *Frontonens Tympanondekor* förskönades också av det utanpåliggande lansenfeltska vapnet med den typiskt uppåtsträckta, rustningsbeklädda armen med vimpel. Dessa mycket vackra dörrar är idag Ekereds huvudingång, som därigenom får en annan tyngd och värdighet.

*Lyft som en lyra mot arkipelagen
skimrar Poseidontemples ruin.
Pelarraden, solskensvagen,
spelar den eviga havsmelodin.*

*Måtte det verk du i mänskors vimmel
skapar från morgon- till aftonglöd
stå som en lyra mot tidens himmel,
sedan du själv och din gud är död*

H. Gullberg: Vid Kap Sunion

Så kan vi följa Ariadnetråden från antik marmor genom sekler och epoker, stilar och konstarter fram till hur det levande förflutna ständigt återskapas – "all bildning står på ofri grund".

Det enda bestående är förändringen.

LÅN

Huvudingången dekorerar dessutom med två pelare, som kommer från ett rivningshus i Göteborg (Gårda missionskyrka). De försågs med träskuren *tympanondekor* från en *basilika* i Östtyskland. Hela verket hålls av upp av tvenne vitmålade pelare jämte plåttak. Denna fronton blir alltså huvud*portalens*.

Trappan, jämte huggen sidodekor, som huvudingången består av, kommer från The Royal Bachelors Club. Den rivna fastigheten låg på Avenyn 10, Göteborg. Därifrån kommer också de underbara *atlanter*, mansfigurer, och *karyatider*, kvinnofigurer, som finns på utsidan mot gatan vid nordvästra porten.

Denna ingång, som inte används, med grindstolparna mot gatan, är prydda med en *atlant* och en *karyatid* i *terrakotta*.

Den gamla Ekeredstrappan i huggen granit blir nu sekundärtrappa och placeras vid köksingången under Erik Dahlbergs 1600-talsportal.

Ovanför huvudentrén pelarfronton hänger en två meter lång girland, som är träskuren och placerad mellan två fönster på framsidan och skapar därmed en elegans, som fullkomnar husets *gustavianska* anda.

För övrigt har tillbyggt och dekorerats på framsidan av huset fyra *pilastrar* och på dem fyra tungt vägande korintiska *kapitäl* i gips. Ingenting av sådant fanns att köpa i Sverige eller omkringliggande länder under renoveringsåren. Därför tog *Peter Lansenfelt* en modell av ett annat *kapitäl* som han förstörde. Detta *kapitäl* placerades på en platta så att *stuckatören* kunde reproducera det utan allt för stora svårigheter.

Åtta stycken *pilastrar* och något mindre *kapitäl* på ena sidan mot garaget, fyra på sydöstra delen mot parken samt två åt söder med tillhörande arkitraver.

Ett annat inslag i ombyggnaden var omläggningen av taket, som fick svarta tegelpannor. På taket byggdes en *takryttare*. Den hade funnits på Kjellbergska flickskolans klassiska byggnad på Södra vägen/Kristinelundsgatan, Göteborg. Tornet togs ned av två experter, som sågade av det. Det föll då ned på ett sådant sätt att själva flaggstången, som bestod av ett järnspett, fastnade i byggnaden som ännu inte var riven!

Tornet såg ut närmast som en pappershög, som till och med är förevigd på bild. En expert, en mycket skicklig plåtslagare, lyckades restaurera tornet. En stor malmklocka apterades som fortfarande ringer helgmålsringning på lördagar klockan sex. Klangen hörs över sjön och flera kilometer bort. Klockan manövreras från vinden via en vajer. Tornets flaggstång med vimpel prydes nedtill med bladguldsförgylld krondekor och köksuppgångstornets toppdekor med svart träklot och smidd stång avslutas med bladguldsförgylld flagga i metall.

Huset var från början rött och hade fönster med vackra foder, som ger herrgården en klassisk prägel. Byggnaden förskönades genom att detaljer adderades från praktiskt taget hela Europa under 1960- och 70-talen. Detta var möjligt tack vare att Peter Lansenfelt var importör av antikviteter. Det fraktades till exempel tio järnvägsvagnar per år under en tioårsperiod med antikviteter till Ekered. Antikviteterna var då packade i trälådor. Ekered hade under denna tid två funktioner, dels dansade man och roade sig, dels var det ett lagerhus för importerade gammaldags föremål som försåg Lansenfelts två antikaffärer med importerade antikviteter och kuriosa.

Möbler av Ludvig XVI:s typ, period Louis Philippe, är placerade i hallen - en soffa, två fåtöljer och två stolar, samtliga med flätade ryggar och sitsar. De är grupperade utefter väggarna som man gjorde på den tiden.

Där finns också fyra lindomefåtöljer av gunnebomodell samt ett stort *kapitäl* av korintisk natur, vilket används som bord. Det har en rund, gråslipad marmorskiva med diverse profiler.

Den ståtliga hallens högra sida pryds av ett romerskt valv, som i det gamla huset innehöll en värmekamin med självcirkulation. Den revs av naturliga skäl när centralvärme installerades. Denna del av hallen dekorerar nu av en staty föreställande guden *Bacchus* stående på en *kannelererad* träpelare, prydd med en skön lagerbladskrans ovanför basen. På denna står en vattenfontän omgiven av murgröneblad.

Entréhallens väggar är uppdelade i fält avdelade och delade av tolv *pilastrar* med korintiskt *kapitäl* liknande de två pelare som håller upp taket under en längsgående *arkitrav*.

Det är just de två kolonnerna Peter lyckats rädda undan grävskopornas våld å Hulans herrgård. Det var ett kulturjustitiemord och en slakt av ett gammalt kulturhus som Skånska Cement – nuvarande Skanska – i samarbete med usla stadsplanerare och penninghungriga profitörer så hänsynslöst lyckades genomdriva på nittonhundrasjuttioalet.

Peter Lansensfelt samarbetade med landsarkivarie *Ingmar Hasselgrén-Mannerstierna*, professor *Bentzel*, Hulans siste ägare, samt arkitekten och professorn *Helge Zimdahl* för att försöka rädda det välbevarade stenhuset Hulan, beläget nära sjön Aspen, med en ton av le petite *Trianon*. Man misslyckades med herrgården Hulans räddning men de två pelarna i Ekereds hall har blivit något av minnespelare. Hulan revs fullständigt i onödan och ingenting uppstod i dess ställe.

Golvet består av ett modernt, marmorliknande material, bestående av fyrkantiga plattor dekorerade efter fransk förebild, förekommande i excellenta franska byggnadsverk.

I utrymmet under huvudtrappan ryms powderroom, toaletten. Den är inredd med blått kakel. Under en signerad Åkerbladsspegel från 1700-talet är det handmålade tvättfatet tillika toalettstolen uppsatt, båda inhandlade hos den berömda franska firman Porcelaine de Paris, som numera är nerlagd. De är centralt placerade inom ett romerskt valv. Insidan är klädd med mörkblått sammet. Bakom detta tyg hörs barockmusik från 1700-talet.

Inredningen är specialbeställd för Ekered, såsom kranarna för varmt och kallt vatten, som är i empirestil och köpta i New York. Den har ett dörröverstycke och ett valv, klätt i blå sammet. Ovanför toalettdörrens utsida finns dörröverstycket inköpt å ”Marché au Pousse” (loppmarknaden) i Paris. Det är inramat av sex olika ramprofiler för att få den rätta gustavianska framtoningen. Dessutom pryds de två långsgående dörrfodren av små korintiska kapital upptill.

Ljuskronan är en typisk barockkrona. Den är utrustad med bladformerade prismor av glas, som var vanliga under *barocken*. Under hänger en jättstor boll av böhmisk kristall. På var sin sida av huvudingången hänger de två mindre ljuskronorna med stora, mycket kraftigt päronformade glaskulor som avslutning. De är också blåsta och slipade i Böhmen och naturligtvis tillverkade av böhmisk kristall.

Dörröverstyckena till de båda *döbattangdörrarna*, den ena leder till omklädningsrummet och den andra till Blå salongen, är från Ferm & Perssons rivna 1700-talshus på Kungsgatan i Göteborg. De prydde den berömda privatvåningen.

Blå salongen – empire – sengustaviansk – Gula salongen – rokoko

Det levande förflutna återskapat med lyhördhet och fingertoppskänsla till subtil elegans med hjälp av professionellt kunnande och det absoluta gehöret för balanserade proportioner. Ekereds harmoniska symmetri saknar stereotyp konformitet.

Det arkitektoniska och inredningsmässiga bildar grogrunden för en närmast sakral upplevelse.

Färgerna lever sitt eget liv i ljus, skuggor, skiftningar. Nyanserna, mångfacetterade, vibrerar av spänningar.

Ekered är ingen pastisch med fuskpatina. Allt är äkta.

Ekereds herrgård är både ett levande byggnadsminne och en byggnad att helt och fullt, kompromisslöst, leva i.

LÅN

Blå salongen

Om man fortsätter från entrédörren åt höger väntar pardörrarna in till Blå salongen eller *Empiresalongen*. Detta empirerum bestod tidigare av två rum. Där fanns en vit kakelugn av svensk natur, som revs ut och i dess ställe kom en Meissenkakelugn, som Peter hade köpt av antikhandlare Nova Kempe i Dresden på 1970-talet. Den räddades från förstörelse i samband med de allierades bombningar av stadens slott och är alltså en gåva från Hofradt von Donadini till prinsessan Carola von Sachsen-von Königsberg.

Rummet kallas ibland Sengustavianska salongen. Benämningen kommer från empiredekoren i dörrarna med dess tidstypiska ornament och ram av pärlstav, flätat listverk samt band- och längdstavar. Allt så sammansatt att det ger en effektiv relief åt *supraporten*, som också kommer från Ferm & Perssons rivna 1700-talsfastighet i Göteborg. Dekorationerna passar på ett naturligt sätt in i den sengustavianska elegansen.

Blå salongen är i sengustaviansk stil med kraftiga empireinslag och har naturligtvis som alla högrestandsrum av klassisk design från denna tid en indelning av väggarna. På utsidan av bröstet finns upptill fyra vackert dekorerade, olika lister, både i guld och vitt. Nedtill mot golvet avgränsas bröstet av en fotavslutning med vacker kuldekor. Mittemellan dessa två listverk har vi då själva *kartuschen*, det vill säga det mittfält, som också begränsas av listverk för att kunna ge bröstet det korrekta, klassiska utseendet och vi finner då att det finns en list som alltså inramar den inre kartuschens också listbeprydda fason. Där finns åtskilliga färger med i bilden: grått och blått, det förekommer inslag av förgyllning, beige och avtonad *grisaille*. I själva bröstet kan man alltså tala om en polykulör situation.

Ovanför gesimsen består taket av ett guldförgyllt ramverk samt i varje hörn en sevärd dekor, som härstammar från Hulans herrgård. Där var de vitmålade men är på Ekered guldförgyllda med 24 karats bladguld. Nedersta delen av själva kartuschen är beklädd med smakfullt *moarésiden* i blått, vävd i Paris. Den blå storfältsfärgen skapar en målerisk effekt och har givit namn åt salongen.

På sydväggens största väggfält finns en *trymå*, som kommer från grevinnan Cecilia Lewenhaupts rivna slott, Sjöholm utanför Katrineholm, inbyggd i *boaserifältet*. Det har typisk sengustaviansk dekor på översta delen av trymån och nederdelen har spegelinfattning, som är inramad av en vacker guldrum med *pärlstav*, allt förgyllt med 24 karats guld.

Takgesimsen är komponerad av Peter och består av *abakusbladsfris* med pärlstav, en kombination som ger en alldeles perfekt takgesims av rätt natur. Rummet får därigenom en behaglig takhöjd genom att det inte blir överdekorerat. I taket finns fält inlagda med dekorativa sengustavianska ornament som följer hela takets linje. Där finns också en förgylld list och i takhörnen förgyllda *abakusrosor* av ganska stort omfång, ungefär femton cm stora.

Takrosetten är prydd med samma typ av *palmetter* som förekommer i övrig dekor i rummet och är helt i patinerat blått, vitt och guld. Själva takrosetten i rummets centrala del är i själva verket en stor *plafond* i *stuck* och kommer ursprungligen från Malmö. I denna rondell speglar sig de tidigare nämnda palmetterna, som står ut som ett strålknippe ut från själva takrosetten.

I takrosetten hänger en rysk krona i gustaviansk stil. Den hängande mittstaven är sammansatt av blått glas, bland annat manschetter och delvis med bergkristall i prismorna.

I taket tillkommer intressanta inredningsdetaljer. Där finns tre olika lister som skapar en annan färg åt den inre *kartuschen* i taket, en sekundär färg i ramverket och sedan en blå färg som återkommer i rummets blå nyanser och som ligger som en separat linje i taket. Därigenom skapas på ett estetiskt sätt balans och harmoni och den blå färgen läggs inte på ett abrupt sätt intill den vita så att man därigenom upplever väggarna som tungt påfallande.

Gesimsen är utformad som tidigare beskrivits, alltså en abakusbladsgesims, men med den skillnaden att här är den helt förgylld för att ge den typiska effekt, som den pärlstaven i taket ger. Övergången skall hos besökaren ge upphov till en känsla av samspel och jämvikt.

Vid övergången till rokokosalongen är en ostindisk Ch'ien Lung-skål placerad på en svartmålad, kinesisk träfot nära den manshöga, osignerade Venusstatyn i gips. Under den förgyllda, franska bronsklockan står ett runt bord, försett med små vackra girlanger i förgylld brons, mycket listverk och *kannelerade* ben. Det vilar behagfullt i sina graciösa doppskor och skyddas av en marmorskiva, på vilken den ryske tsarens spröda teservis vilar i sin upphöjda, sofistikerade elegans i guld och sepia.

På trymaväggen hänger tvenne franska trumpetlampetter, utsökt dekorerade och av hög kvalitet. På den motsatta sidan hänger två svenska lampetter i brons med två ljus i vardera med bronsstomme i vitt samt kristallprismor i vitt och blått. På väggen finns dessutom en tavla av en svensk sjöofficer, troligen greve Mörner, dekorerad med Svärdsorden. Målningen är detaljrik och med vacker oval, guldförgylld ram med ovanliggande rosett. På den andra kortväggen – mot den stora gårdsplanen – hänger en gustaviansk spegel med vacker dekor, signerad och med Stockholms hallstämpel.

På väggen mot rokokosalongen, vars valv uppbäres av tvenne pelare försedda med korintiskt *kapitäl*, hänger dessutom två tavlor, varav den understa målningen är *pinxcit*-signerad, som föreställer en bildskön, perukförsedd fransk 1700-talsädling; lägg märke till detaljarbetet i långrocken. Det andra konstverket avbildar en belgisk prinsessa, troligen målad av den tyske konstnären A. R. Mengs (1728-79).

Vid ingången till *Gula salongen*, rokokosalongen, från den Blå, finns ett ovan nämnt valv, vars insida är prytt med Ludvig XVI-dekorationer. De två pelarna, som löper från golv till tak, har träskurna kapitäl. De är en reminiscens från Hulans herrgård.

Understa delen är två balustrar, som är en förlängning av dessa två pelare. Peter själv har ritat och konstruerat dem.

Den återstående väggen mellan de två salongerna fortsätter med en valvkonstruktion av romersk modell som är prydd med *empire*-*finxer* och sevärd blomrankstav och ovanpåliggande blomstav i valvets överdel. Det innehåller statyn Venus i manshöjd, inköpt i England tillsammans med en del andra statyer på 1970-talet.

I sydhörnet ser vi ett Ludvig XVI-bord med rik, förgylld bronsdekor och på det är den ryske tsarens teservis placerad. På porslinsplattan står en thé- och en gräddkanna, sockerskål samt två koppar och fat i målat porslin med *sepiakartusch*, för övrigt i blått och guld. Där står också en *bordslyster*, prydd med prismor och levande ljus.

På golvet bredvid är en elegant, sjuttio cm hög *Kangxi*-urna från 1600-talet placerad på ett svart fundament.

Två gyllene Ludvig XVI-fåtöljer, träskurna, rikt snidade, klädda med blått siden, lovar besökaren en vilsam avkoppling i behagfull miljö. I sydhörnet står en pelare med *kannelyrer* och på den en blå bordslampa, signerad á Porcaine de Paris.

Därefter kommer vi till ett empirebord, av typisk stockholmstillverkning, med smala, elegant spetsiga ben, med lejonfötter som doppskor och försett med en liten låda, utrustad med gustavianskt nyckelskylt. På bordet står en empire-skål med doftande blommor och tvenne små thailändska husgudar, rikt dekorerade och utskurna ur en thailändsk täljsten. Där är också en förgylld lampa av sengustaviansk typ med stor skärm placerad för att ge bra ljus åt de omgivande tavlorna, dels den poserande unge, själfullt blickande ädlingen samt ovanför den drottninglika belgiska prinsessan.

Valvet, som vetter mot Rokokosalongen, är på insidan prytt med sengustavianska *kartuscher* i Ludvig XVI-stil, som täcker hela valvets insida. Där är dessutom de två pelarna, reminiscenserna från Hulans herrgård, med träskurna kapitäl och som står på baser av svarvade balustrar, som tidigare nämnts. Alltsamman inramat av en förgylld pärlstavslis.

Nästa intressanta möbelgrupp är en a chapeau, placerad utmed denna vägg under *trymån*, är en soffa och två stolar i Ludvig XVI-stil. Bordet i mitten är ett rokokobord, importerat från Polen, med inlagda *intarsia*figurer med olika färger men mest i brunt. På bordet står en oval, bronsinfattad bordsuppsats med spegelglas samt två bronsmonterade, engelska vaser från 1830-talet.

På var sin sida av av den förnäma Meissenkakelugnen, som kommer från slottet Sternberg nära Dresden, ägt av prins Zur Lippe, är två Ludvig XVI-stolar grupperade och på väggen hänger en bronsklocka och ett par tvåarmade Louis XVI-lampetter. Vidare finns ett bord i ena hörnet med en lampa, som belyser de två bilderna. Bordet, som tidigare nämnts, är i *empire*stil från *sengustaviansk* tid med förgyllda bronser och på vilket en porslinsuppsats från Thuringen från 1810-talet lyser upp. Den består av en genombruten skål i trumpetform.

Parketten är prydd med en enklare fris och sidodekor, som består av två inlagda mahognylinjer inramat golv och i mittfältet placerade kvadratiske plattor.

Vid valvet mellan de två salongerna markeras i golvet en övergång från sengustaviansk stil till empire genom en intressant intarsiainläggning av avancerad inläggningsteknik.

De välkomponerade, professionellt utformade golven är onekligen värda ett speciellt studium.

Gula salongen - Rokokosalongen

Nu kommer vi på ett osökt och naturligt sätt in i *Gula salongen* eller *Rokokosalongen*. Det innebär att rokokostilen – Ludvig XV:s stil – förskönar hela rummet. Där löper en 35 cm bård eller fris runt golvet i hela rummet med vackert inlagda intarsiamönster. Kvadratiske rutor är inmönstrade i mittendelen med fyrkantmotiv i flera lager och segment.

Väggdekoren är uppdelad i större fält med formfulländat böjda rokokoformer och i kartuschens mittersta, övre del.

I taket finns en extra list som går cirka 70 cm in på taket och som i hörnen är klädda med rokokoorament. Listen har alltså en fyrkantig huvudlinje med böjda kanter. Takrosetten är en intressant mixtur av *stuck* med italienska, träskurna *voluter* av rokokoform som på ett vackert sätt inramar rosetten. Peter har skapat utsmyckningen liggande på rygg på en ställning och med hjälp av en spik, tesked och sandspackel kreerat denna takrosett. I den hänger en stor rokokokrona i förgylld brons med tjugo ljus.

Mellan varje fält löper en femton cm bred, vertikal list i vitt med en smal guldlis. Där finns ett 1700-talsbröst som börjar ungefär sju cm upp på väggen med vackra listverk, av både vanlig enkel list, dubbellist och avslutande förgylld list för att markera skillnaden mellan storfält och bröstfält.

På sydvästra väggen, den vägg som inte har något fönster, pryds av en *Burchardt Precht*-spegel inramad i blått koboltglas inom sitt förgyllda listverk av bly, typiskt för tiden 1680-1725, av den prechtska verkstaden i Stockholm. *Burchardt Precht*, 1651-1738, var Nicodemus Tessin d.y:s, 1654-1728, och hans sons, Carl Gustaf Tessins, 1695-1770, förnämste medhjälpare. Han har bland annat gjort predikstolen och de stora kungakronorna, helt skurna i trä, i Storkyrkan, Stockholm och silvertronen i Rikssalen, Stockholms slott, samt många andra stora arbeten inom bildhuggarkonsten i Sverige. Två tavlor hänger på var sin sida av spegeln, den ena föreställande den danske kungen Kristian II, 1481-1559, och den andra avbildar den tyska prinsessan Dorothea, 1511-1571.

På sydöstra sidan hänger i mitten en liten träskuren ängel från Tyskland. På högersidan står en staty på golvet, föreställande Josef, ursprungligen från en liten kyrka i östra Europa. Intresset för Josefstatyn ökar när man vet att den har en relikgömma infälld i ryggpartiet. Den är polykulör och delvis guldsmyckad. Ett lysande exempel på fulländad rokokostetik är det franska skrivbordet med dess adekvata utformning, benen har *rocaille* och klart uttryckta rokokoorament.

Vidare kan vi registrera ett litet bok- eller notläsarbord. Det har naturligtvis en uppfällbar skiva mot vilken man kan ställa boken eller noterna och är en liten rokokomöbel med höga ben, guldprydda doppskor och guldbelagda dekorer.

Hörnet pryds av en gul marmorelare med en hög judisk oljelampa i brons. Nästa inredningsdetalj är ett holländskt bord, som är hopfällbart, och har omkring 3000 infällda detaljer, det vill säga intarsia, tillverkad i Holland. Ovanför bordet hänger en rokokospegel med dekorerad, förgylld ram, vars översta del är en allegori målad i Boucher-stil (*Francois Boucher* (1703-1770)).

Under Prechtspegeln står en 1700-tals rokokobyrå med träskiva av al-, valnöts- och körsbärsrot bestående av handsågad, tjock faner och vackert brännförgyllda beslag samt hörndekor utefter sidorna och med tre lådor. Byrån, tillskriven Foltiern, är i sin rundade, mjukt buktiga sirlighet och väl avvägda, livliga elegans ett typiskt uttryck för rokokons linjespel – ett av många inslag som kombinerar intimitet och otvunget behag. Bredvid står två förgyllda rokokostolar i 1700-talsstil, klädda i betagande chintz från England. På väggen intill

deuxbattangdörringången till Gröna salongen står en antik lampa i samma stil i brännförgylld brons samt en lampett från tiden.

Sydsidan pryds också av två lampetter i rokokostil.

I det andra hörnet, det som vetter mot Blå salongen, tronar en intressant Meissenkakelugn i originalskick. I dess på mitten genombrutna valv tronar en statyett från 1700-talet, signerad Bing-Gröndahl.

På högersidan är ett litet ovalt bord placerat, tvålådigt, gustavianskt, på höga ben med en liten hylla närmare golvet och med själva den ovala bordsformen upptill och försedd med två lådor, allt i franspolerad mahogny och därför också med mjuk, jämn yta. En 1600-talstavla föreställande den tyske fältherren Wallenstein, 1583-1634, med bladsilverförgylld träram i oval form pryder samma vägg. En formfulländad rokokofåtölj, tillverkad i Paris och med ljusstyg, attraherar ögat, lockar till behagfull avkoppling i ombonad, klassisk miljö med estetiska förtecken.

*Där låg ett skimmer över Gustavs dagar,
fantastiskt, utländskt, flärdfullt om du vill,
men det var sol däri, och, hur du klagar,
var stodo vi om de ej varit till?*

*Och sången stämd och livet mänskligt njutet,
och vad **Gustaviskt** var blev därför även svenskt*

E. Tegnér: *Sång* den 5 april 1836

Övervåningen

Peter Lansenfelt sitter måndagen den 16 maj anno 2005 i en av de sköna sofforna i Gröna salongen på Ekered och berättar om Ekered och dess vardande. På vägen till fullbordad och färdigställande revs väggarna som dolde den voluminösa trappuppgången. Från den stora entréhallen, som på den tiden var barrikerad av väggar och dörrar för att Elsa Adelsköld skulle kunna hyra ut någon del av corps-de-logiet, kom man upp till andra våningen. Hon var faster till fideikommissarien Sten-Gustaf Adlerstierna-Adelsköld och det var hon som blev den som bodde mest på Ekered. Ursprungligen var huset ämnat för Lotten Adelsköld, fideikommissarien Fredrik Adlerstierna-Adlerskölds fru.

Läget var på den tiden mycket pastoralt. Där fanns ett hönshus som sköttes av vännen och närmsta grannen ned mot järnvägen, tågklararen Viking Hall, Elsa Adelskölds allt i allo. Han såg till exempel till att det fanns ved i flygelbyggnaden, som sedermera revs och som låg på andra sidan gatan. Han bar också in ved så att det gick att elda i kakelugnarna på andra våningen. Det var naturligtvis framförallt viktigt under de kalla vinterdagarna.

Hönsen skulle ha mat, grusgångar ses till och den rika växtligheten ansas och skötas – det fanns mycket som pockade på uppmärksamhet.

Framförallt under somrarna var det populärt att besöka Ekered, inte minst bland släktingarna. Överstelöjtnant Adelsköld från Stockholm, Elsas broder, var en av dem. Det berättas om honom att han brukade exercera på andra våningens balkong. Det finns till och med foto som vittnar om detta. Till Ekered kom barnen från Öijareds säteri, andra släktingbarn och från herrgården Tubbetorp, nära Vårgårda, som ägdes av agronom Bruun. Hans fru var av den adlersköldska dynastin och hon var känd för sin stora släktkunskap, som hon gärna förde över till andra.

I RÖRELSE

Den mätta dagen, den är aldrig störst.
Den bästa dagen är en av dag av törst.

Nog finns det mål och mening i vår värld -
men det är vägen som är mödan värd.

Bryt upp, bryt upp! Den nya dagen gryr.
Oändligt är vårt stora äventyr.

Karin Boye

När huset flyttades låg det på stora björkstockar som i sin tur var placerade på stabila järnbalkar. Under den här tiden tog man sig in i flyttobjektet på en skranglig landgång. Byggnaden har växlat utseende flera gånger under sin tid men det torde vara en höjdpunkt när den rullades fram till och placerades på den nya grunden. Arbete och utseende torde vara svårt att ge en belysande bild av. Dagens dörrar – för att ta ett exempel – fanns inte på ”flyttlasset”. De var *döbattangdörrar* av helt vanlig typ och är nu placerade i källarvåningen. Dagens *deuxbattantdörrar* i rokokostil kommer från rivningen av flygeln på det vackra slottet Sjöholm och är träskurna ekdörrar i svart och guld. Tack vare att hallen öppnades och trappvolymen gjordes tillgänglig blev det nu möjligt att transportera tunga och skrymmande möbler samt inte minst väderlådorna och annan utrustning till den stora orgeln vidare upp i övervåningen.

Andra våningen hade under alla år stått tom. Man såg pärlsponten på de nakna väggarna och det gapande hålet efter den sexton och en halv meter höga murstocken. Det var naturligtvis nödvändigt att från grunden mura en ny skorsten. Våningsplanet hade i stort sett använts för lagring av kläder och antikviteter. Under uppbyggnads- och renoveringsåren förekom ingen som helst social verksamhet på det etaget förutom lager till de två antikaffärerna. Över andra våningens existens svävade en slumrande törnrosasömn.

På 1960-talet saknade alltså huset helt vad vi kallar för moderna bekvämligheter. Badrum och toalett fanns inte. Fönstren var av god kvalitet med innanfönster och acceptabel värmeisolering var inte att tala om enligt dåtidens normer. Klädskrubbar och andra förvaringsmöjligheter saknades helt. Kläder magasinerades malskyddade i stora trälårar, ibland till och med låsta för att inte tjänstefolket eller andra skulle bli frestade. Där härbärgerades sommarkläderna på vintern och vice versa. 1600-, 1700- och/eller 1800-talet var en levande realitet i det ursprungliga Ekered på 1960-talet.

Idag förvaras - som jämförelse - ett sjuttioal 1700-talskostymer samt några från 1600- respektive 1800-talet i vindskontor. De utgörs av både dam- och herrkläder och består av frackar, citydresser, långrockar och kammarjunkares kostymer och hade tidigare använts på Covent Gardens scen i London. Kläderna lagas, ses över och malskyddas. De användes vid de stora festerna under uppbyggnadstiden av både gäster och tjänstefolk. Så var till exempel all tjänstgörande personal uppklädd i 1700-talskostymer ända in i våra dagar.

Kökspersonalen hängde på sig förkläden eller krängde av sig långrocken för att skydda sig mot såser och annan eventuell nedsmutsning. Vid den sista stora festligheten på Ekered var en god vän till familjen – Kristoffer von Franckenstein, en stilig och elegant reminiscens av och från den österrikiska ätten, mycket representativ och väluppfostrad samt synnerligen intresserad och fascinerad av den gamla stilen, tonen, sirligheten och elegansen – utklädd som kammarjunkare. Tjänstefolket var vid samma tillfälle utklätt till pager, musor och herdinnor, allt detta vid senaste besöket av en amerikansk mogul år 2005.

Den första åtgärden som vidtogs på andra våningen var att efter salning lägga parkettgolv på den stora gången med sovrums på ömse sidor samt att göra de mindre fönstren större så att solsken och dagljus kunde lysa upp. I det stora sovrums, Elvys och Peters, installerades fönster från golv till till tak, så kallade franska fönster. Det var viktigt att få in ljusspelet och solglimtarna i rumsmiljön, något som 1700-talsmänniskorna började upptäcka tack vare att det började bli möjligt att framställa fönsterglas till bättre priser.

De två franska fönstren i herrskapets sovrums är från ett chateau på Stenungsön utanför Stenungsund, tillhörande familjen Metcaf. Därifrån kom också de spröjsade franska dörrarna till Gröna salongen. Fönstren balanserades av sov- och badrummets fyra garderobsdörrar med sina utomordentligt vackert placerade kartuscher.

Vattenklosetten placerades längst bort i korridoren. Där installerades också en hopfällbar dusch påminnande om ett dragspel. Golvvärme är inmonterad. De två stora fönstren har innanfönster som kommer från Öst-Tyskland och – hör och häpna – är dekorerade med de habsburgska och hohenzollska vapnen! Ingen medlem av de två kungliga ätterna har dock varit på plats för att inspektera och se sina egna, heraldiska målningar. Inte ens den sentida ättlingen till dessa släkter, vännen och baronen Carl Otto von Lempruch, bosatt i Göteborg, har haft nöjet. Elementskydden kommer från Grand Hotel Haglund i Göteborg.

Den långa gångens allmänna, stereotypa intryck bryts av att i stråket har bokhyllor placerats, där finns, kan man säga, Ekereds bibliotek. Samtidigt ges passagen en varm och ombonad karaktär, prydd med ett gustavianskt konsolbord och en bordslampa. Väggarna är smyckade av memoralia och heraldik.

Sovrummen

Ekereds framsida går under benämningen *cour d'honneur*. Åt det hållet finns två vackert dekorerade sovrum. Det ena går under benämningen det Gustavianska. Där finns en tapet, tryckt i Paris, som föreställer bröstet med sina *kartuscher*. Väggarna är vita med en trägesims högst upp och under denna ett *tandsnitt*, också tryckt i Paris.

Allt går i blått och grått och över rummet svävar den gustavianska känslan. Två typiska, representativa, gustavianska sängar med svarvade pelare och pinjekottar dominerar sovrummet. Huvudstycket är riktat mot en bättre typ av sänghimmelsuppsättning på 1700-talsstomme. Husets härskarinna, fru Elvy, har gjort ett mästerligt uppsättningsarbete.

Gardinerna är av bästa siden och hänger voluminöst ned och lägger sig på golvet's ljusa, heltäckande matta. Den ljusa färgsättningen förstärker den smakfulla gustavianska elegansen. På kortsidan vid sängarnas fotända står en tvålådig, gustaviansk byrå med marmorerad topp och inläggningar. På den är en gustaviansk glasuppsättning arrangerad. Ovanför hänger en gustaviansk spegel. Kakelugnen från 1800-talet är i originalskick. Den blågrå färgsättningen framhävs av en tavla, målad av en svensk konstnär. Vi avslutar beskrivningen av det Gustavianska sovrummet med att berätta om dörröverstycket på insidan. Det är målat av grevinnan Emelie Piper på slottet Lövstad, en gång i tiden ägt av Axel von Fersen, Marie Antoinettes favorit, och härstammar från Cecilia Lewenhaupts slott Sjöholm. Rummet vilar i en blågrå toning och präglas av en spröd, elegant gustaviansk sirlighet.

Köken

Onsdagen den 23 november 2005 sitter vi i Gröna Salongen och Peter skall ägna dagens möte åt att berätta om de tre kök, som finns på Ekered. Ett pentry, grovkök eller genomgång är beläget på första våningen, i direkt anslutning till matsalen, som är den så kallade Musiksalongen. I källaren, med takhöjden fyra meter, är också ett kök placerat. Det används av tjänstefolk, människor som uppträder eller arbetar i trädgården. Båda köken är väl utrustade med serviser, bestick, kokkärl och annat som man har användning av i kökssammanhang. Huvudköket är dock placerat på andra våningen. Det fungerade även som kök under fröken Adelskölds tid. Den nya, 16,5 meter långa skorstenen (räknat ända upp på skorstenens yttersta topp) löper genom köket upp över taket.

På andra våningen fanns två kakelugnar och på första planet köksspis och kakelugn, samtliga betjänade av en och samma gemensamma rökstock. Den nya skorstenen innehåller idag rökgång för källarens ved- och oljepanna, idag el. Därefter första våningens 1700-talsugn på träben och andra våningens öppna spis i det nuvarande köket.

Köket har ett stort fönster och en dekorerad, elegant dörr, som leder ut till trappan som i sin tur pryds av tornet med vindflöjel. Mot Ekereds framsida är också ett tredelat, lägre fönster placerat. Köket upplevs som något av en kulturell egenhet, påminnande om ett bondkök i Skåne. Stockarna i taket och väggarna är hämtade från Ekereds rivna flygelbyggnad, använd som brygghus och trädgårdsmästarebostad. Den lantliga idyllen förstärks av köksön, uppbyggd av tegelstenar från den sedermera rivna murstocken. Här finns skafferi, vitrinskåp med glas och porslin samt väl tilltagna förvaringsutrymmen för all den utrustning som måste till för att göra ett kök praktiskt och funktionsdugligt. Viktigt för trivseln är det stora barockbordet, med sina svarvade kulor på benen, med plats för ett tiotal sittande gäster. Det rektangulära matbordet pryder ena långsidan av köket. Till bordet hör högryggade, gula barockstolar, klädda med svartröttmönstrat tyg.

Väggen mot öster pryds av ett barockrenässansbord av mycket egendomlig natur med ett kraftigt träskuret framparti med topp. Ovanför hänger en tavla med en fantastisk, snidad ram, som är rak nedtill och en aning böjd upptill. Den föreställer ett blomsterparti av 1600-talstyp, ett ganska vanligt barockmotiv. Upptill i taket hänger stora kedjor, en krabba och ett antal dekorationer samt en rulle som kommer från en vävstol. Intrycket att köket är bondskt till sin prägel förstärks alltså med olika dekorationer. Andra detaljer är bultar, krokar och handsmidda järnspikar. Ovanför matbordet hänger, lustigt nog, en empirekrona från 1810-talet med sex stearinljus. I sanning en brokig blandning av dekorationer. På den västra väggen hänger en processionslykta från 1700-talet med vackert svängt tak, snedställda sidor, gammalt glas och tre ljushållare på skaft. Den som gick först i en begravningsprocession höll upp denna s. k. processionslykta med hjälp av skaftet. På väggen mot Sävelången hänger fem franska, provinsiala stengods. Köksgolvet består av bruna stengodsplattor, som ger ger stabilt underlag inte minst för den öppna spisen. Intill den öppna spisen står en kraftig kopparform på höga järnben, lämplig att innehålla ved för den öppna spisen.

Om köket är husets puls och hjärta – bor då anden, själen, i de brinnande gnistorna och flammande lågorna?

Den öppna härden skänker hemtrevnad och lekamlig värme. Ändamål och stämning förenas i en vardagsnära förening, sammansmälts till en samexistens, ett partnerskap.

Bakom spisen är en 1700-tals barockklocka från England placerad med fodral i ek och typiskt barock 'face' med ansikte i bly och mässing. Köket är naturligtvis välutrustat maskinellt för att göra det lättarbetat, tvättmaskinen finner sig väl tillrätta bland grytor och bestick... Köksfläkten är placerad rakt ovanför köksön och med en julkärve som dekoration – den hänger hela året!

I lilla hallen mot kökstrappan finns en träskuren lykta från Venedig på fyra stolpar och med övre delen i barock. Ljuset är placerat emellan de två barockdelarna. Räcket till trappan och trappavsatsen är hämtade från Emanuelskyrkan vid Skanstorget, en metodistkyrka, som revs på 1970-talet. Med sina träskurna balustrar är den mycket lämplig.

Från köket kommer man in i ett rum som innehåller den stora gustavianska trappan, som också har balustrad från Emanuelskyrkan. Utymmet kan kallas hall, TV-rum eller ett modernt vilrum med glasprydda döbattangdörrar in till biblioteket, en gammal dörr till köket och ytterligare en liten, gammal dörr mot vinden. Här tronar en 1700-talsfåtölj, signerad Öhrmark och försedd med Stockholms sigill. Vidare finns där ett lågt soffbord från 1700-talet med skuren sarg i blomstermotiv och glasplatta samt en soffa, inköpt i Frankrike. Bordet vilar på ett äkta zebraskinn.

På väggen hänger en stor tavla från 1600-talet föreställande drottning Kristina med stor förgylld krona, på nästa vägg en tavla från tidigt 1800-tal, föreställande en engelsk köpman. Västväggen pryds av ett fanerat 1700-tals tvååldigt rokokoskåp med två utåtgående stordörrar upptill, avrundat krön och böjda ben. På var sin sida om detta skåp står två franska Louise

XV-fåtöljer klädda i ett vackert rött tyg. På väggen mot stora trappan hänger fyra kungaporträtt, 1600-tal, föreställande Gustav II Adolf, Karl IX, hertig Johan och Erik XIV.

De två dubbeldörrarna, som är indelade i små glas och är försedda med franska dörrbeslag, även fungerande som bibliotek. Tristessen och enformigheten i en gång kan lättas upp tack vare att den fungerar som bibliotek. Där finns alla sorter av böcker, lite slumpvis utplacerade.

Parken – historia och arkitektur

Måndagen den 26 september 2005, den dag som senare skulle visa sig vara den sista sommardagen det året, satt *Peter Lansenfelt* på Ekereds altan och blickade ut över den vackra tavla som Sävelångens vattenspegel och Ekereds harmoniska och välkomponerade barockträdgård utgjorde i solskenet. Peter började skildringen av parken och dess tillkomst med att när huset – nuvarande Ekered herrgård – på 1960-talet flyttades låg markerna i omgivningen för fåfot. På den tidens kartor var platsen för Ekered utmärkt som åkermark (även *utmärkt* att odla på!) och utanför nuvarande parken i riktning mot badet användes marken till hästhagar och betesmark.

Ekereds park omfattar idag närmare ett hektar, omkring två tunnland.

Badet hade godsägare Sten-Gustaf Adlerstierna-Adelsköld skänkt till kommunen. Han ville därigenom tillgodose kommuninvånarnas behov att få ta del av de möjligheter som Sävelången erbjöd i form av rekreation. Badet låg i den oerhört vackra idyll som viken och dess lantliga omgivningar utgjorde där borta mot Nääs slott med dess brokiga myller av träd, både mindre och större. Där är man omgiven av svensk natur när den är som allra fagrast: insjöns vågspel och vattenblänk, ett femtiotal ekar – namnet Ekered är ingen tillfällighet - dessa jordbundna giganter, hövdingaträd, evighetssymboler för ekonomisk ordning; vackra bokar, under ett vårdygn det ljusaste av träd, snart det mörkaste och mest tungdystra, ädla almar, hassel samt stora askar, sagans och folkvisornas träd.

Vid 1900-talets början planterades sju bokar i fil, som en allé mot Floda, tjugo meter sydsydväst om corps-de-logiet ned mot den lilla dammen snett ned till höger. Det var fideikommissariens fru, Signe Adlerstierna-Adelsköld, född Anrep, som var ”planterare”. Bokarna har idag en omkrets av två till tre meter. Vid bokarna löpte en grusväg, som ledde till tennisbanan.

Vi vet att ordet bok har två betydelser som ändå hör ihop: bokens innehåll består av *bokstav* efter bokstav. Bokstavar användes ursprungligen för att rista in tecknen i och trycka böcker.

Då voro bokarna ljusa

*Då voro bokarna ljusa, då var ån och sjön
av simmande vit ranunkels öar sållad,
ljus sin krona hæggen gungade här där
gosse jag vandrat. –*

Vilhelm Ekelund

Ekered hade sin del i denna sköna inlandsnatur i form av tillgång till stranden och båtplats med brygga. Parken var vid denna tid ganska vildvuxen. Elsa Adelsköld hade hönsbush, små kryddplanteringar, dahlior och andra blommor för att försköna omgivningen. På nordöstra sidan av barockdelen växer numera i småskalig omfattning äpplen, päron, plommon, hallon och amerikanska blåbär. Trädgården sköttes i huvudsak av grannen och tågmästaren Viking Hall, Elsa Adelskölds allt i allo.

Mer västerut, upp mot berget och Drängseredsvägen, fanns på den tiden den egentliga ingången till Ekered. Den markerades av två stora stenpelare, pållare, med järngrindar. Från grindarna löpte en väg ned mot huvudentrén. På infartens vänstra sida låg en flygelbyggnad som innehöll vedbod, brygghus och ett bostadsrum. Flygelbyggnaden måste rivas på kommunens order när man löste in ekskogsområdet för att bereda plats åt den nya gatan. På området växte en mycket vacker liljesort, krollilja (*Lilium Martagon*), samma sort som Linné planterade framför sitt uppländiska Hammarby, med små bolliknande blommor påminnande om orkidéer. På denna kulle växer idag tusentals av denna vackra blomma. Där fanns också en jätteek som blåste ned i stormen 1969. Nedre delen av stammen restes upp med hjälp av grävmaskin och stagades med stenar. Ett femtontal träd, framförallt ”ädla” almar och några ekar blåste ned i stormen 1969. En av ekarna sågades av på mitten, restes upp, rotade sig och växte vidare. Den blev så småningom en riktig jätteek. Den fälldes dock av stormen ”Gudrun” och förvandlas efter hand till värmekalorier.

Tennisbanan och ett idag ombyggt stall tillhörde Ekered. Tennisbanan är numera placerad på grannfastigheten. Där bodde fideikommissariens hustru, Signe Adlerstierna-Adelsköld, född Anrep. Där fanns också bad- och båthus.

Barockträdgården är avgränsad mot norr och öster av *avenbokhäckar* och bildar därigenom en sluten värld och en avskärmning mot den yttre, mer vildvuxna delen. Avenbok används även inuti kulturdelen för att åstadkomma en uppdelning i mindre rum eller små boskéer. Som betraktare överväldigas man av storslagenheten i kompositionen, till exempel från altanen, samtidigt som upplevelsen av intimiteten i de mindre enheterna, det slutna rummets närhet, intimitet och förtrolighet känns stark.

Avenbokhäckarna är helt i linje med barockträdgårdens strama, svängda symmetri. De återkommer också uppe vid själva huskroppen, nära och på båda sidor av altanen.

Dammen är fyra gånger tio meter med sju meter hög vattenkonst. Den är inramad av cypresser, fyra meter höga, och 1700-tals huggen stenkant. I fonden mot Sävelången finns en rund pelare med fyrkantigt tak, som är prytt med en kruka, med omfånget 1,5 meter. Krukan är fylld med sommarväxter. Allt är inramat av avenbokshäckar som skiljer den strikta barockavdelningen från den mera vildvuxna engelska parkdelen.

Terrassering förekommer på flera plan. Vi kan utgå från altanen med dess pelare, balustrar, ursprungligen från Grand Hotell Haglund i Göteborg, och cementgjutna balusterdockor, infällda i trä, där bas, mittenpållare och överdel är gjorda av trä. Avsätserna, ”hyllorna”, fortsätter ned mot den stora, breda stentrappan och vidare mot de olika nivåerna i barockdelen. Från altanen ned till nästa plan är en trappa skissad.

Den breda trädgårdstrappan i sten pryds på vardera sidan av fyra järnurnor på höga stativ. I urnorna är sockertoppsgranar planterade. De är av samma romerska typ och modell som i Pompeji och Herculaneum. De är ett exempel på nyklassicismens, den nya tidens gustavianska ideal, hämtade direkt från den gamla romerska kulturen inplanterad i den då så populära gustavianska stilen vid 1700-talets slut och 1800-talets början: empiré.

Vi finner också i denna barockträdgård en *parterr* i riktning mot sjön samt en korsande, tvärgående, som löper från öster till väster. Parkens egentliga plankonstruktion är en rondell, vars två grusgångar löper i öst-västlig riktning. Gången närmast huset är avgränsad av en stor, hög, kraftigt vuxen och klippt avenbokshäck. Nästa gång, som alltså löper i öst-västlig riktning, är placerad tio meter längre fram, är också åtskild av en avenbokshäck. Från själva rondellen, ut mot öster och väster befinner sig dessutom ytterligare tvenne *boskéer*. En boské är av fyrkantig natur, något avrundad vid rondellen, omgiven av vintergröna ligusterhäckar. Den andra boskén är halvmånformad, avslutad och avrundad på ytterkanten, där den högre klippta avenbokshäcken finns. På innerkanten är ligusterhäcken placerad.

Statyrondellen innehåller på östra sidan Blomsterflickan, la Fleure, och närmare, när vi utgår från själva rondellen, som består av en rund springbrunn med runt överliggande lock eller kant, finner man en större plantering bestående av pelargoner och penséer. Utanför ligger huggna skifferstenar som markerar rundeln. Därefter kommer grusgången som också markeras av skifferstenar fast av en mindre typ. Den västra statyrondellen föreställer Poseidon, havets gud.

De två boskéerna, som bildas närmast cirkeln, har i sin mitt två tvenne herdinnor. De båda statyerna, placerade på ståtliga fundament, är två meter höga och föreställer Sommar och Vår. Nästa par boskéer mot sjön har också två statyer, föreställande jaktgudinnan Diana och Herkules (grekiska Herakles) med klubban, på samma typ av fundament. Den yttre inramningen utgörs av en välklippt avenbokshäck.

Där förekommer sex andra häckbildningar, bland annat i anslutning till de i nordost placerade praktgrindarna vid huvudentrén. Nedanför huvudentrén kommer vi till ytterligare järngrindar på höga järnstolpar, den så kallade parkentrén. Anläggningen inramas totalt av ett två meter högt staket för att utestänga rådjur.

Ingenting är evigt – utom förändringen

Ordförklaring

- Abakus* 1. lat. *abacus* 'plan skiva', 'bräde', 'tavla'.
2. kvadratisk eller rektangulär platta som kröner ett kapital och på vilken ovanförliggande byggnadsdel vilar. Abakus förekommer huvudsakligen i de klassiska kolonnanordningarna.
- Absid* Halvrund eller månghörnig utbyggnad (utbyggnad som koravslutning på kyrka)
- Akantus* Växt: *Acan'thus moll'is*: björnkloört. Konsten: ornament med blad av akantus som motiv, ornament i klassisk och klassicerande arkitektur.

- Alagreck* Ornamntmönster i form av meander (m. även flodslinga omfattande mer än en halv cirkel).
- Ariadne* Det var Ariadne som gav Theseus det garnnystan som gjorde att han kunde hitta ut ur Minotaurus´ labyrint. Ariadne flydde Kreta tillsammans med Theseus, som dock valde att överge henne på ön Naxos.
Ariadne var i grekisk mytologi dotter till kung Minos på Kreta.
- Arkitrav* Bjälklag, taklistverk som vilar närmast på kapitälerna i en pelarrad
- Atlant* Efter den grekiske titanen *Atlas*, som bar världen på sina axlar; stenfigur utformad som manlig bärande gestalt, vilken istället för pelare eller kolonn bär upp valv eller bjälklag, jfr *karyatid*.
- Avenbok* *Ca´rpinus be´tulus*, art i familjen hasselväxter (a. är alltså ingen ”riktig” bok). Största avenboken i Sverige har midjemåttet 460 cm. Avenbokens ved är den hårdaste som finns på våra breddgrader. Veden användes i det gamla bondesamhället till trissor, block, axlar, kuggar, slagor, valsar, slädmedar...
- Bacchus* Grek Bacchos, alternativt namn på den grekiske vin-, natur- och fruktbarhetsguden Dionysos.
- Baluster* Av grekiska *balau´sion* ´granatäppleblomma´, som B. liknar till formen, *balusterdocka* eller *docka*. Liten pelare som bär upp täckplattan på en *balustrad*, ofta profilsvarvad, vanligen av sten, trä eller järn.
- Balustrad* Bröstvärn eller skyddsräcke, bestående av en serie, vanligen profilsvarvade stolpar (*balustrar*) med en fortlöpande täckplatta eller ledstång. Användes flitigt under barocken och renässansen men också under andra epoker.
- Barocken* Konststil, som efterträdde renässansen och var förhärskande under 1600-talet, Ludvig XIV:s stil. 2. orimlig, befängd, tokig, grotesk.
- Barockträdgård* Utvecklades främst i Frankrike under 1600-talet och under första hälften av 1700-talet. Park och byggnad placerades som en ouplöslig enhet med mönster av sträng symmetri. De viktigaste komponenterna i barockträdgården är parterr, boské, allé och vattenytor.
- Basilika* 1. Gammalkristen kyrkobyggnad 2. Grekisk-romersk domstols- eller saluhall.
- Boasera* Brädfodra, panela (jfr *boaserifält*); i trä skurna, dekorerade, täckande väggar.
- Boasering* Se föregående
- Bordslyster* *Lyster* är en stiliserad ljuskrona på fot med fyra eller fler ljushållare (ljusstake, armstake eller kandelaber).
- Boské* träd- och buskbevuxet trädgårdskvarter som vanligtvis omsluts av klippta häckar och bildar en fond, ibland även sidoväggar, till en parterr (jfr barockträdgård).
- Cassolett* Rökelsekar, ljusstake.
- Dageborg* Ståtlig, vit herrgårdsvilla i trä, byggd 1891 av grosshandlare J A Hertz. Namnet efter dottern Daga, som övertog villan på 1920-talet. Dageborg revs på 1980-talet till förmån för Dageborgsleden, (mellan Alingsåsvägen och E20). Det var till D. Ingrid Bergman och Lars Schmidt, Dagas son, flydde från skvallerpressen 1958, se bl a G-P 2004-10-30.

<i>Dorisk</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Byggnadsstil som karakteriseras av kolonner utan sockel och med ett kapital bestående av en rund skiva jämte täckskiva (<i>doriska kolonner</i>). 2. Musikterm: <i>dorisk tonart</i>.
<i>Döbattang</i>	<i>Deuxbattant</i> , pardörr, dubbeldörr eller flygeldörr: delad vertikalt på mitten i lika stora halvdörrar; eg. singularis. Debattanger = pluralis
<i>Empire</i>	Kejsarstil, kulminerar under Napoleon 1804-1815. I Sverige: Karl Johansstilen. Förvaringsmöblerna pryddes med kolonner, pilastrar, frontoner och friser. Möbelben och armstöd utformades som sfinxer, gripar och lejon. Favoritträslag: mörk, polerad mahogny.
<i>Fris</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ofta utsmyckat bandlikt fält under taklist. 2. Bjälklag mellan arkitrav och kransgesims på ett grekiskt tempel. 3. Ram kring golvelägningen i ett rum.
<i>Fronton</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Triangel- eller segmentformat krön ovanför en dörr- eller fönsteröppning. 2. Triangel- eller segmentformat överstycke med fri placering ovanför en byggnads taklist på klassiska byggnader. 3. Klassisk tempelgavel, bildad av ett som en likbent triangel format listverk som omsluter ett plant gavelfält (<i>tympanon</i>).
<i>Genius</i>	<u>Konsthist.:</u> (äv <i>genier</i> , barngestalt (på målning), amoriner, kupidoner, putti. skyddsande (oböjligt), <i>Jago är pjäsens onda g.</i> , ande.
<i>Gesims</i>	Vågrätt eller krönande listverk, kranslist, vanligen profilerad med i regel horisontal placering ovanför eller längs en fasad eller annan väggyta eller som dörr- eller fönsterkrön. Efter placeringen på en fasad kan G. skiljas i takgesims (kornisch), gördelgesims och sockelgesims.
<i>Grotesk/er</i>	I trä utskurna groteska ansikten av djur eller människor.
<i>Gustaviansk</i>	stil: 1772-1809 (även 1771-1818 (Karl XIII:s död); äver termen sengustaviansk stil (1790-1810) förekommer. Domineras av klassiska förebilder. De dekorativa motiven består av festonger, urnor, medaljonger, kannelyrer etc. Hårdornament: ägg- och pärlstav, löpande hund, alagreck och bandfläta är de vanligaste. Gunnebo slott är ett exempel på <i>sengustaviansk</i> stil.
<i>Herakles</i>	Den mest populära av alla grekiska heroer, son till Zeus och Alkmene. Han är bl a känd för sina tolv hjältedåd. H. utförde även många andra stordåd. Han förgiftades slutligen av sin ovetande maka Deianeira, som sänt honom en mantel doppad i kentauren Nessos´ frätande blod, i tron att den skulle förläna henne H:s trohet.
<i>Homeja</i>	Takkupa, provinsialt.
<i>Kannelyr</i>	Räffla, räffling; adj: <i>kannelererad</i>
<i>Kolonn</i>	Fristående vertikalt stöd, bestående av bas, <i>skaft och kapital</i> eller bara <i>skaft och kapital</i> .
<i>Kapital</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dekorativt utformat krön på en <i>kolonn, pelare</i> eller <i>pilaster</i>, (pelarhuvud eller pelarkrön). <p>Vi skiljer mellan</p> <p><u>grekiska ordningar:</u> <i>doriska, joniska och korintiska kapital</i>,</p> <p><u>romerska ordningar:</u> <i>toskansk (etrustisk) och romersk kapital</i>,</p> <p><u>egyptiska ordningar:</u> <i>papyruskapital</i>,</p>

kinesiska ordningar : *lotuskapitäl*

2. Boktryckarstil: majuskel (stor bokstav) i antika och medeltida manuskript.

<i>Karl Johansstil</i>	Efter Karl XIV Johan (1810-1840), anknyter till den sengustavianska klassicismen. Polerad mahogny var det mest använda möbelmaterialet. Den sparsamma dekoren bestod av beslag i mässing eller förgylld brons.
<i>Kartusch</i>	Yta omgiven av rikt dekorerat ramverk, ramornament. Kartuschen har antika föregångare men brukar ses som en nyskapelse inom 1500-talsarkitekturen, där den användes för att betona mittpunkter. Kartusch kan även betyda patronväska.
<i>Karyatid</i>	Eg 'kvinnor från Kary´ai´, prästinnor vid Artemistemplet i Kary´ai – i klassisk arkitektur ett stöd utformat som en skulpterad kvinnokropp, ex. Parthenontemplet, Akropolis (Athen)
<i>Klossims</i>	Äv. klotssims, vågrätt eller krönande listverk, jfr gesims;
<i>Kolonnad</i>	Rad av kolonner, pelargång, Kolonett: liten kolonnad, jfr empire.
<i>Landeri</i>	Ståndsmässigt bebyggd jordbruksfastighet på en stads donationsjord, särskilt sådana egendomar i Göteborg, (i Stockholm heter motsvarande malmgård).
<i>Lanternin</i>	Rum med glasväggar ljuskälla i fyr; lyktformig överbyggnad på tak(-huva)
<i>Marché au Pousse Ornera</i>	Loppmarknad i Paris(jfr s 9). Pryda, utsira, utsmycka.
<i>Moaré</i>	Vattrat siden- eller ylletyg (även moiré).
<i>Lanternin</i>	Rum med glasväggar ljuskälla i fyr; lyktformig överbyggnad på tak(-huva)
<i>Palmett</i>	Ornament i form av ett stiliserat palmlblad. Palmetten ingick i det forntida Egyptens och Främre Orientens motivförråd och var ett karakteristiskt inslag i det klassiska Grekland och Rom bl.a. på friser. Det förekom också under medeltiden och togs senare upp av de klassiserande konststilarna.
<i>Parterr</i>	inom trädgårdskonsten benämning på en huvudgrupp av geometriskt ordnade planteringsytor (kvarter), vanligen i direkt anslutning till boningshuset (jfr barockträdgård).
<i>Patinera</i>	Ge ålderns färg... (att få en ny målning att se gammal ut).
<i>Pelare</i>	Fristående (bärande) konstruktion i byggnad, kolonn, stöd, stolpe.
<i>Pilaster</i>	Vägg- eller murpelare med bas och <i>kapitäl</i> . Används som dekorativt inslag. Se pelare.
<i>Pinxit</i>	Latin för 'har målat (detta)'. Konstnärens namn eller signatur på målningen, vanligt sedan senrenässansen.
<i>Plafond</i>	Plant innertak, dekorerat med måleri, snideri eller stuckatur. Termen används också om plafondmålning/takmålning.
<i>Portal</i>	Arkitektoniskt framhävd ingång, ofta försedd med skulpterad utsmyckning; monumentalportal.

<i>Putti</i>	Liten knubbig barn- el. änglafigur; även <i>putto</i> ; jfr <i>genius</i>
<i>Pärlstav</i>	Smal, halvrund list bestående av omväxlande runda eller ovala och kantställda led.
<i>Reeds</i>	Metalltungor uppsatta på ett kamliknande sätt på musikmaskin (från eng: reeds = vasstrå).
<i>Renässans</i>	”Pånyttfödelse”. På 1500-talet talade man om en pånyttfödelse av antikens konst och litteratur. Men själva begreppet som sådant skapades egentligen under 1800-talet, jfr renässansmänniska.
<i>Rocaille</i>	1. Rokokons viktigaste ornamenttyp, inspirerad från trädgårdsrocaille med ett fritt och oregelbundet (asymmetriskt) formspel, som domineras av c- och s-kurvor samt korall- och snäckliknande former. 2. Konstgjord klippformation av sten och murbruk med koraller, musslor, snäckor och liknande som prydnad, använd i t ex italiensk trädgårdskonst under barocken. Rokoko är en ombildning av rocaille.
<i>Rokoko</i>	Konststil i Europa decennierna kring 1700-talets mitt, Ludvig XV:s stil. <i>Rokokon</i> har sitt upphov i barockstilen (som efterträdde <i>renässansen</i> och som var förhärskande under 1600-talet; Ludvig XIV:s stil). <i>Rokoko</i> , Louis XV, är en ombildning av ordet <i>rocaille</i> , som är centralmotivet, dessutom förekommer musslor, <i>kartuscher</i> , urnor, <i>putti</i> , samt mycket blommor. Favoritmöbel: byrån. Låga hörnskap rundade av rummens vinklar, sittmöblerna var bekväma, småbord, speglar, bordsur och prydnadsaker skapade en atmosfär av intimitet och otvunget behag.
<i>Rondell</i>	<i>redondo</i> ; ”karusell”
<i>Rosett</i>	Ornament i form av en uppifrån sedd, starkt stiliserad ros med symmetriskt utbredda blad, ibland med band, vilken kan rymmas, skrivas in i en cirkel.
<i>Salning</i>	<i>Att sala</i> , svenskt hantverksuttryck, utjämning, (även sjöterm samt samla, samla ihop)
<i>Sepia</i>	(Svart)brunt färg/ämne (ursprungligen från bläckfiskar) som används för målning, laving, teckning m.m.
<i>Skaft</i>	Huvuddelen av en <i>kolonn</i> , pelare eller <i>pilaster</i> , i regel en jämntjock eller uppåt avsmalnande byggnadsdel med en längd som nästan alltid är flera gånger större än bredden eller diametern. <i>Skaft</i> är nedtill försedd med bas eller står direkt på grunden och är upptill krönt av ett <i>kapitäl</i> .
<i>Stiftsfröken</i>	Även stiftsjungfru. Ogift adlig dam inskriven i Vadstena adliga jungfrustift.
<i>Stuckatör</i>	Hantverkare eller konstnär som arbetar i <i>stuck</i> (gips, kitt, gipsmurbruk): konstmassa, vanligen bestående av kalk, gips och limvatten; marmor- eller alabastermjöl kan också ingå.
<i>Supraport</i>	Supra ´över´, ´ovanför´, jfr port/al.
<i>Takryttare</i>	Mindre torn eller miniatyrorn med spira, som rider på taknocken till en byggnad. I kyrkoarkitektur är T. vanligen placerad över skärningen mellan lång- och tvärhusets taknockar (korsryttare).

- Tandsnitt* listornament, arkitektoniskt ornament i form av en rad tättsittande och regelbundet ordnade kuber placerade på listens undersida, vanligen en gesims eller också en kornisch eller listverk. Tandsnittet utvecklades inom de joniska och korintiska ordningarna i antikens grekiska arkitektur.
- Terrakotta* 1. Bränt, oglaserat lergods med en färg varierande mellan ljust gulbrunt och rödbrunt.
2. bränd lera.
- Trianon* Eg. *Grand Trianon* eller *Petit Trianon*, två lustslott i Versailles (bostad åt drottning Marie Antoinette). I T: slöts den 4 juni 1920 freden mellan Ungern och segrarna i Första världskriget.
- Triptyk* tredelad altartavla.
- Trymå* Stor väggspegel. Ursprungligen var *trymå* benämningen på
1. väggfältet mellan två fönster i ett rum. Under 1700-talet placerades ofta speglar i dessa fält och efterhand kom namnet att överföras på själva
2. spegeln.
3. även ett spegelklätt överstycke på en öppen spis kallas trymå, liksom en
4. mittpost eller mittpelare i en portal.
- Tympanon* 1. Bågfält ovanför en dörröppning
2. Det plana, triangulära fältet i en klassisk tempelgavel (*fronton*).
- Volut* Spiralformig vindling använd som arkitekturornament på kapital, konsoler, vid avtrappning av gavlar m.m.
Volut ingår i det joniska och doriska kapitälet, i konsoler av klassisk typ osv.

All bildning står på ofri grund: Tegnér, Sång den 5 april 1836.

Det enda bestående är förändringen: tillskrives Herakleitos...

*Jag måste använda ord
när jag talar till er
Ni måste lära er ord*

Lars Forsell

LÅN 09

